

РОЗДІЛ V

Гроші, фінанси та кредит

УДК 336:330

Микола Карлін – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

«Зелені» фінанси: територіальний аспект використання

У статті розкрито зміст нових фінансових форм стимулювання підвищення ролі територіальних громад у становленні «зеленої» економіки в Україні, оскільки наявні фінансові форми виконання кліматичних завдань, поставлених для нашої країни в міжнародних екологічних угодах, поки що не дають належних результатів.

Ключові слова: «зелена» економіка, «зелені» фінанси, кліматичні фінанси, територіальні громади, вуглецевий податок, «зелений» тариф, «револьверний» кредит, «теплі» кредити.

Постановка наукової проблеми та її значення. В останні роки все більше вчених та міжнародних екологічних організацій стверджують, що у XXI ст. людство вступило в новий етап розвитку, який можна назвати катастрофічним із погляду впливу людини на клімат планети. Тому були прийняті Кіотський протокол і Паризька кліматична угода. Водночас соціально-економічний механізм реалізації цих угод у багатьох країнах, зокрема й в Україні, поки що не забезпечує поставлених у них цілей, що зумовлює пошук нових підходів до зменшення викидів парникових газів. Одним із них може стати підвищення ролі відповідальності територіальних громад у становленні «зеленої» економіки в регіоні й на місцях. Важливо виявити форми стимулювання такої відповідальності, зокрема й фінансові (їх ще називають «зелені» фінанси), які дають змогу Україні вийти на кліматичні показники, задекларовані в міжнародних екологічних угодах. Відповідно, форми реалізації «зелених» фінансів на регіональному рівні повинні включати й важелі, інструменти, норми та нормативи, спрямовані проти тих суб'єктів господарювання (транснаціональних компаній, фірм окремих країн, громадян, які негативно впливають своїми діями на клімат регіону)

Аналіз дослідження цієї проблеми. Значний внесок у дослідження різних аспектів впливу бізнесу на розвиток економіки, сприятливої до навколишнього середовища, зробили такі зарубіжні й українські вчені, як Е. Вайцеккер, І. Вахович, О. Власюк, В. Голян, О. Губанова, Б. Данилишин, Г. Дейлі, І. Запатріна, В. Кравців, Н. Крафтс, Е. Лібанова, Д. Лижін, Р. Кламтам, Н. Павліха, Б. Порфїрьєв, Б. Рубцов, Л. Руденко, П. Саблук, О. Сохацька, І. Сторонянська, Дж. Сьєберт, Ю. Туниця, Дж. Фарлей, М. Хвесик, С. Хлобистов та ін. Водночас поки що не вистачає досліджень комплексного впливу ролі територіальних громад на становлення «зеленої» економіки на місцях. Тому потрібне активне підключення територіальних громад різного рівня за допомогою їх фінансового стимулювання до побудови «зеленої» економіки в Україні.

Мета та завдання дослідження. Мета статті – розкриття змісту нових фінансових форм стимулювання підвищення ролі територіальних громад у становленні «зеленої» економіки в Україні, оскільки наявні форми виконання кліматичних завдань, поставлених для нашої країни в міжнародних екологічних угодах, поки що не дають належних результатів. Тому важливо проаналізувати досвід розвинутих країн із цього питання та використати його в Україні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У зарубіжній економічній літературі до складників «зеленої економіки» відносять роздрібні фінанси, інвестиційні фінанси, управління активами, страхування, які поділяються на окремі елементи. «Зелені» фінанси включають різні галузі фінансів та фінансові продукти. Усіх їх можна об'єднати в

три напрями: 1) фінансування інфраструктури; 2) фінансова допомога галузям та компаніям; 3) фінансові ринки [1, с. 14–15]. У структурі «зелених» фінансів виділяють і таку складову, як кліматичні фінанси. Під ними розуміють насамперед витрати на розвиток низьковуглецевих технологій та зниження викидів парникових газів і/або адаптації до змін клімату та його наслідків [2, с. 6]. На нашу думку, таке визначення значно звужує зміст кліматичних фінансів, тому треба шукати нові підходи до визначення вказаної категорії. Аналіз міжнародних документів і зарубіжної наукової літератури із «зелених фінансів» дає підставу запропонувати таке визначення кліматичних фінансів як економічної категорії: це сукупність фінансових відносин між окремими країнами світу, а також у середині цих держав із приводу використання фінансових важелів, інструментів, норм і нормативів, які сприяють збереженню й покращенню кліматичних умов із метою належного відтворення факторів виробництва та забезпечення сталого розвитку як у масштабах усього світу та груп країн, так і на рівні окремої держави, її регіону, окремої територіальної громади. Відповідно, суб'єктами цих відносин насамперед є міжнародні організації (ООН, ЄС тощо), окремі держави в особі їхніх урядів і парламентів, регіони країни, територіальні громади, домогосподарства.

Основою «зелених» фінансів у світі є використання вуглецевого податку (тобто ціни викидів кожної тонни вуглекислого газу). Визначення рівня вуглецевого податку виходить із нормативів заданої державою ціни на вуглець, з урахуванням якої суб'єкти ринку розраховують можливі обсяги викидів, які не лімітуються. Вуглецеві податки використовуються багатьма державами Європи, а також Мексикою та Японією. Щорічний світовий обсяг їх сплати складав 14 млрд дол. США (на квітень 2015 р.). Ціни на вуглець коливаються від 1 дол. за тонну вуглекислого газу в еквіваленті в Мексиці до 130 дол. за тонну у Швеції. Водночас у більшості випадків ця ціна складає менше 10 дол. за тонну [2, с. 9].

До нашої країни є зауваження щодо планів зменшення викидів парникових газів, оскільки у 2015 р. Україна оголосила про їх скорочення лише на 40 % відносно рівня викидів парникових газів у 1990 р. З огляду на спад виробництва та низку інших факторів, така заявка дає змогу, навпаки, збільшувати викиди парникових газів. Крім того, згідно з Податковим кодексом України, ставка вуглецевого податку становить 0,33 грн (0,015 євро) за 1 тонну, тоді як у ЄС зараз ринкова ціна за 1 тонну вуглекислого газу в еквіваленті складає близько 6 євро. Тому цей податок в Україні поки що не створює належних стимулів до зменшення парникових викидів в атмосферу й заохочує як українських, так і зарубіжних інвесторів розвивати в працездатних регіонах нашої країни «брудні» виробництва.

Проблеми з використанням «брудних» технологій характерні й для Волині, зокрема щодо видобутку газу в Локачинському районі. Це приносить великі доходи компаніям, зареєстрованим в інших регіонах, а територіальним громадам Волинської області доводиться практично самотужки розв'язувати виникаючі при цьому екологічні та економічні проблеми (надмірне забруднення повітря в районі видобутку, розбиті важкою технікою дороги, незаконний вивіз сміття тощо). Подібні проблеми характерні й для районів видобутку нафти та газу в Полтавській, Сумській, Чернігівській і низці інших видобувних областей. Населення цих районів змушене перекивати дороги загальнодержавного та обласного значення, щоб якимось привернути увагу держави до вказаних проблем.

Позитивним прикладом підвищення ролі територіальних громад регіонів щодо розв'язання проблем потепління в США є те, що керівництво окремих штатів (зокрема Каліфорнії), ураховуючи вимоги виборців, ставить умовою отримання енергії на своїй території переважно від підприємств відновної електроенергетики й поступової заборони використання електроенергії, отриманої за допомогою викопних енергоносіїв. Під тиском громадськості подібну політику починає здійснювати й усе більше суб'єктів господарювання цих штатів, відмовляючись від електроенергії, отриманої за допомогою викопних енергоносіїв. У цілому до міжнародного руху відмови від інвестицій у викопне паливо в різних регіонах світу вже приєдналося понад півтисячі установ, насамперед деякі університети США, Великої Британії, низки інших країн. До цього руху долучилися також такі структури, як найбільша в Європі страхова компанія «Allianz SE», суверенний фонд Норвегії, пенсійний фонд Осло, а президент Фонду братів Рокфелерів зробив у вересні 2014 р. заяву про відмову інвестувати 860 млн дол. США в проекти, пов'язані з викопним паливом.

На початку квітня 2017 р. під тиском громадськості енергетичні компанії майже всіх країн ЄС (за винятком Польщі та Греції) підписали зобов'язання не будувати нових ТЕС, що працюють на вугіллі. Головна мета цієї ініціативи – скорочення парникових викидів в атмосферу. Це треба

враховувати Україні на її шляху до членства в ЄС і поступово почати відмовлятися від використання вугілля для виробництва енергії й тепла. Тому під великим питанням залишається доцільність завершення будівництва нововолинської шахти № 10 (Волинська область), яка вже будується понад 20 років. Водночас проблемою є працевлаштування шахтарів нововолинських шахт, які звільняються у зв'язку із закриттям шахт у регіоні. Тому державній і регіональним владам шахтарських районів України потрібно уважніше поставитися до досвіду Німеччини в розв'язанні вказаної проблеми. У цій країні з 70-х років ХХ ст. розроблено програму поступового закриття шахт та створення нових робочих місць у шахтарських регіонах. Причому наголошено на створення насамперед інноваційних підприємств у цих регіонах, а також їх перетворення в центри так званого промислового туризму, де бажаючі можуть ознайомитися з особливостями праці на підприємствах важкої промисловості, які тут існували раніше.

Позитивом є те, що окремі українські підприємства під впливом територіальних громад, де вони розміщені, уже починають урахувати у своїй діяльності принципи «зеленої» економіки. Зокрема, це характерно для діяльності агрохолдингу «Астарт-Київ». Основною метою побудови ним Глобинського біоенергетичного комплексу була оптимізація процесу поводження з відходами від цукрового виробництва. Із часом потужність біокомплексу збільшилася, що уможливило використання й біологічної сировини. Отримана енергія з вказаного біоенергетичного комплексу постачається на Глобинський цукровий завод у період виробництва цукру та на Глобинський соєпереробний завод. У майбутньому планується постачати отриману таким чином енергію в міську електромережу за «зеленим» тарифом.

Однією з найскладніших екологічних проблем як у світі, так і в Україні є збереження й відновлення лісів, які значною мірою поглинають вуглекислий газ; її розв'язання не можливе без скоординованих дій держави, бізнесу та територіальних громад. Фактична лісистість в Україні становить 15,9 %, у той же час як за розрахунками науковців оптимальним показником для нашої держави є 20 %. Тому однією з головних цілей розробки нової лісової програми в Україні якраз і має бути підвищення показника лісистості нашої країни.

У 2010 р. Європейська комісія ратифікувала Зелену книгу про захист лісів у ЄС, у яку вносили зміни в наступні роки. Зараз цей документ передбачає план дій до 2030 р. Основним напрямом є шлях до так званої «зеленої економіки», яка забезпечує вигоду бізнесу від ведення лісового господарства при максимальному збереженні природних ресурсів. У плані ефективного використання лісових ресурсів для збереження клімату заслуговує на увагу, передусім, досвід країн Балтії, де функціонують біржі з продажу деревини, що робить для бізнесу вигідною діяльністю із вирощування лісу [3, с. 21]. Тому територіальним громадам України, де розміщені значні лісові масиви, потрібно вимагати від держави подібних законодавчих актів, щоб зупинити знищення лісів, передусім у Карпатах і на Волині. Зокрема, лише за 2016 р. у Волинській області площа лісів зменшилася на 2 тис. га. Ураховуючи негативні глобальні кліматичні наслідки від незаконного вирубування лісу в Україні (особливо в Карпатах і на Поліссі), треба дозволити на певний період тільки санітарні рубки, але під контролем екологічних громадських організацій. Санітарні рубки також доцільно поставити під належний контроль територіальних громад, оскільки вони, як свідчить практика, можуть здійснюватися не завжди законно.

Нестача в держави коштів у сучасних умовах на побудову «зеленої» економіки України зумовлює розвиток у цьому секторі публічно-приватного партнерства. На 01.01.2016 р. в нашій країні виконувалося 177 проектів на засадах державно-приватного партнерства, основними сферами реалізації яких були утилізація відходів, очищення води та водопостачання, розбудова транспортної інфраструктури [4, с. 8]. Важливо ширше долучити до подібної діяльності й територіальні громади, що суттєво підвищить ефективність такого партнерства.

Під час розробки механізму підвищення ролі територіальних громад щодо розв'язання проблем довкілля в нашій країні потрібно врахувати пропозицію академіка НАН України Ю. Туниці (Yu. Tunytsia) про те, що треба використовувати, охороняти й відтворювати в єдиному процесі як природні ресурси, так і природне життєве довкілля та його якість. А кошти на охорону й відтворення якості природного довкілля й відтворення біологічно відновних ресурсів повинні акумулюватися з прибутків від їх використання в регіональних бюджетах [5, с. 144]. Частково це вирішено у 2015 р., оскільки 80 % екологічного податку в Україні тепер зараховується до спеціального фонду місцевих

бюджетів (крім екологічного податку, який стягують за утворення радіоактивних відходів). Розподіл цього податку є таким: до сільських, селищних, міських бюджетів надходить 25 %, до обласних – 55 %, до бюджету міста Києва – 80 %.

У плані підвищення ролі територіальних громад щодо побудови «зеленої» економіки в Україні на всебічну підтримку заслуговує використання так званого бюджету участі, який ще називають партисипативним. Він являє собою частку бюджету міста чи іншої територіальної громади, яка може бути використана безпосередньо громадою міста на реалізацію ініціатив їхніх мешканців. Цей ресурс має бути спрямований на проекти, які є найважливішими для мешканців. Водночас проблемою є активізація жителів конкретної громади щодо прийняття тієї чи іншої місцевої ініціативи [6], причина чого – недовіра людей одне до одного, оскільки, як стверджують провідні соціологи, українці довіряють лише членам своєї родини.

Важлива умова побудови на місцях «зеленої» економіки – використання «зеленого» тарифу під час виробництва електроенергії й тепла за допомогою відновних джерел енергії, але для цього потрібно подолати монополізм окремих виробників у цій перспективній галузі. На основі розроблених українськими вченими норм потенціалу нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії ними пропонується використовувати в різних регіонах відповідні для цих регіонів види джерел такої енергії [7, с. 51]. Зокрема, сонячні колектори доцільно розміщувати в Одеській, Миколаївсько-Херсонській та Центрально-Волинській агломераціях. У Дрогобицькій агломерації доцільно встановлювати малі гідроелектростанції, у Центрально-Луганській – реалізовувати проекти з використання енергії ґрунту й ґрунтових вод. Проекти, які спрямовані на використання теплової енергії стічних вод, найпривабливішими будуть для таких агломерацій, як Північний Донбас, Інноваційний Донбас, Дрогобицька та Київська. Технології із застосування потенціалу деревини доцільно запроваджувати в Київській агломерації; із використання біогазу – у Центрально-Волинській конурбації, у Дрогобицькій агломерації; із застосування рослинної біомаси – у Північному Донбасі, Інноваційному Донбасі, у Миколаївській, Херсонській і Одеській агломераціях; із використання інших відновлювальних енергоносіїв – у Центрально-Луганській.

Для покращення кліматичних умов у регіонах України важливо активніше застосовувати для виробництва електроенергії й тепла насамперед біомасу, запаси якої на місцях достатні. Зокрема, підрахунки для Рівненської області [8, с. 256–258] свідчать про таке. Кількість отриманої соломи зернових за середньою за останні п'ять років урожайністю (при використанні під зернові культури) складає 385 147 тонн. Кількість соломи зернових за площею земель (4 т/га для Полісся й 6 т/га для лісостепу) залежно від типу ґрунтів складає 644 060 тонн, що в 1,67 раза більше від попереднього варіанта. Проте перший варіант більш вірогідний, оскільки врожайність зернових залежить від родючості ґрунтів, яка постійно зменшується. Кількість енергетичної верби при врожайності 15 т/га на рік (збір врожаю через три роки) складає 1 932 180 тонн, що в п'ять і три рази більше, порівняно з першим і другим варіантами вирощування зернових. Загалом, оптимальним варіантом використання земель сільськогосподарського призначення, які нині не використовуються за призначенням, буде вирощування енергетичної верби на землях із достатньою вологістю й умістом гумусу від 1,5 до 2 %; із врахуванням якості ґрунтів (уміст гумусу від 2 до 2,5 %) вирощування зернових як кормової бази для тваринництва та використання близько 25 % соломи для енергетичних потреб; переведення площ природного поновлення на піщаних ґрунтах (сосна) у ліси на виконання програм збільшення площ лісів у зоні Полісся при вмісті гумусу менше 1,5 %; на меліорованих землях із можливістю реконструкції та умістом гумусу 1,5–2 % рекомендується створювати пасовища та вирощування багаторічних трав різного призначення; диференційоване використання ренатуризованих меліоративних систем у штучних і заболочених територіях, які можна використати для зеленого туризму та мисливства.

Першим в Україні містом, яке відмовиться від опалення газом, планує стати Кам'янець-Подільський. Наразі там уже працюють квартальні котельні на агропелетах і добудовується потужна ТЕЦ на щепі. Подібні тенденції характерні й для Умані, де вже будується 15 котелень на біопаливі. Загалом, за даними Біоенергетичної асоціації України, за період із 2010 до 2014 р. сектор біоенергетики зростав щорічно на 42 %. Це дало змогу у 2014 р. замінити 3 млрд кубічних метрів газу. Загальна кількість котлів на біопаливі в муніципальному секторі зросла в Україні з 2012 до 2016 р. з 561 до 1787. При цьому кількість котлів, що працюють на агровідходах, зросла в шість разів (до 257 на кінець 2015 р.), а тих, що працюють на агрогранулах, збільшилась у дев'ять разів (до 330 на

кінець 2015 р.). Водночас проблемою є те, що при використанні біопалива різко зростають витрати на логістику, насамперед на його доставку до відповідних котелень. Тому вихід убачаємо в пошуку форм стимулювання транспортних підприємств, які займаються подібною діяльністю.

Для забезпечення використання альтернативних джерел енергії в регіонах важливо йти на створення в них відповідних бізнес-інкубаторів, технопарків, технополісів тощо, що дасть змогу прискорити реалізацію проектів із застосування відновних джерел енергії. Для Волинського регіону такі структури доцільно було б створити на базі Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне), Луцького національного технічного університету й Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк).

Для збереження довкілля державі та органам місцевого самоврядування важливо стимулювати розвиток місцевих енергетичних кооперативів в Україні. Тисячі їх працюють у різних країнах Європейського Союзу, а також в інших розвинутих країнах. Зокрема, громад, які об'єдналися в енергетичні кооперативи в Німеччині, нараховується 700 одиниць. Серед них є і невеликі, і потужні кооперативи, що володіють сонячними, вітровими та біогазовими електростанціями. Серед членів таких кооперативів – не лише окремі громадяни, а й фермерські господарства й компанії. Таку тенденцію підтримують на офіційному рівні в ЄС. Енергетичні кооперативи відіграють важливу роль і в енергетиці США. Понад 42 млн їхніх членів спільно володіють мережами понад 900 енергетичних кооперативів. Ці мережі покривають 75 % території США та розподіляють близько 11 % усієї електроенергії в країні. Насамперед вони поширені в сільській місцевості, де не дуже хочуть працювати великі енергокомпанії.

Створення об'єднаних територіальних громад в Україні та розширення їхніх прав у використанні своїх фінансів дає надію, що ОТГ із часом візьмуться й за вирішення кліматичних питань на своїх територіях. Водночас у деяких об'єднаних територіальних громадах в Україні вже почали запроваджувати енергозберігальні технології, використовуючи додаткові надходження, зокрема гранти ЄС і кошти спонсорів. Так, у Рукшинській об'єднаній територіальній громаді в Чернівецькій області у 2017 р. на даху місцевої школи планують збудувати найбільшу в Україні некомерційну сонячну електростанцію [9]. Для закупівлі обладнання та його монтажу потрібно близько 150 тис євро, які планують надати спонсори та отримати з гранту Програми з підтримки децентралізації в Україні «U-LEAD з Європою», що фінансується Європейським Союзом й окремими країнами-членами ЄС. Зокрема, за кошти вказаної програми й оплачено більшість витрат на виготовлення проектно-кошторисної документації цієї сонячної електростанції. З уведенням у дію сонячної електростанції ці кошти з часом будуть перенаправлені на інші потреби громади. Крім усього іншого, це дасть змогу створити додаткові робочі місця, яких катастрофічно не вистачає в сільській місцевості.

Новою формою використання «зелених» фінансів у світі стає так званий «револьверний» кредит для бюджетних організацій, який можна було б використати і в Україні на місцевому рівні. Суть його полягає в поетапному застосуванні енергозберігальних технологій для бюджетних установ. Спочатку виділяється відповідний пільговий кредит від міжнародних фінансових організацій на першу бюджетну організацію, потім отримана від цього економія направляється на запровадження енергозберігальних технологій в іншій бюджетній організації тощо. При цьому важлива підтримка цієї ініціативи з боку місцевих органів влади, на які повинні впливати територіальні громади та недержавні об'єднання громадян.

В Україні з жовтня 2014 р. використовують і так звані «теплі» кредити для населення й об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ), частину витрат за якими беруть на себе державна та місцева влада. Це можна розглядати як нову форму стимулювання членів громад до запровадження «зеленої» економіки на місцях. Крім того, треба враховувати той факт, що за допомогою «тепліх» кредитів можна буде вивести з тіньової економіки значну частину коштів населення, а також повернути у фінансову сферу держави певну частину депозитів, яку населення й бізнес вивели з банків у 2014–2016 рр. Також важливо ці кошти спрямувати й на інші проекти з покращення довкілля на місцях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. «Зелені» фінанси включають різні галузі фінансів і фінансові продукти. Усіх їх можна об'єднати в три напрями: 1) фінансування інфраструктури;

2) фінансова допомога галузям і компаніям; 3) фінансові ринки. У структурі «зелених» фінансів виділяють і такий складник, як кліматичні фінанси.

Основою «зелених» фінансів у світі є використання вуглецевого податку (тобто ціни викидів кожної тонни вуглекислого газу). Визначення рівня вуглецевого податку виходить із нормативів заданої державою ціни на вуглець, з урахуванням якої суб'єкти ринку розраховують можливі обсяги викидів, які не лімітуються. Вуглецеві податки використовуються багатьма державами, зокрема й Україною. Водночас до нашої країни є зауваження міжнародних організацій щодо планів зменшення викидів парникових газів. Тому потрібно посилити вплив територіальних громад на дотримання державними органами кліматичних угод. Це дасть змогу нашій державі отримати «зелені» інвестиції з міжнародних кліматичних фондів.

Однією з найскладніших екологічних проблем як у світі, так і в Україні є збереження й відновлення лісів які значною мірою поглинають вуглекислий газ. Її розв'язання не можливе без скоординованих дій держави, бізнесу та територіальних громад. Тому територіальним громадам України, де розміщені значні лісові масиви, треба вимагати від держави дотримання законодавчих актів, розроблених ЄС, щоб зупинити знищення лісів, передусім у Карпатах і на Волині.

Складною проблемою є контроль за ефективністю механізму функціонування «зелених» фінансів, які досить часто використовуються недостатньо ефективно на місцевому рівні як у багатьох країнах, у яких тільки формується громадянське суспільство, так і в Україні. Виходом із подібної ситуації могло б стати посилення контролю громадських організацій за використанням «зелених» фінансів на місцях.

Джерела та література

1. Рубцов Б. Б. «Зеленые финансы» в мире и в России : монография / Б. Б. Рубцов, И. А. Гусева, А. И. Ильинский и др. ; под ред. Б. Б. Рубцова. – Москва : РУСАЙНС, 2016. – 170 с.
2. Порфирьев Б. Н. «Зеленые» тенденции в мировой финансовой системе / Б. Н. Порфирьев // Мировая экономика и международные отношения. – 2016. – № 9. – С. 5–16.
3. Савчук С. Котельні сьогодні – це коветон / С. Савчук // Український тиждень. – 2017. – № 7. – С. 18–21.
4. Власюк О. С. Соціально-економічний розвиток регіонів України в умовах децентралізації влади: виклики, загрози, нові механізми / О. Власюк // Регіональна економіка. – 2016. – № 3. – С. 5–9.
5. Наукові дискусії // Регіональна економіка. – 2016. – № 3. – С. – 142–162.
6. Плахта Д. Про бюджет участі / Д. Плахта // День. – 2017. – 30 берез. – С. 5.
7. Сохацька О. М. Нетрадиційні та відновлювальні джерела енергії: оцінка ефективності інвестиційних проєктів : монографія / О. М. Сохацька, О. М. Ляшенко, В. М. Олейко та ін. ; за заг. наук. ред. О. М. Сохацької. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 308 с.
8. Трохлюк Т. М. Територіальні особливості вирощування сільськогосподарської енергетичної сировини / Т. М. Трохлюк // Економічний форум. – № 3. – Луцьк : ЛНТУ, 2015. – С. 253–259.
9. Гаргалья А. На даху школи / А. Гаргалья // День. – 2017. – 25 січ. – С. 10.

References

1. Rubcov B. B., Guseva I. A., & Iliinskii A. I. I dr. (2016). «Zelenye financy» v mire i Rossii. [«Green finance» in the world and in Russia]. Moscow. RUSAJNS [in Russian].
2. Porfirev B. N. (2016). «Zelenye» tendencii v mirovoj finansovoj sisteme «Green» trends in the world financial system]. Mirovaia ekonomika i mezhdunarodnye otnoshenia [World Economy and International Relations] [in Russian].
3. S. Savchuk, S. (2017). Kotelni ciogodni – ce moveton [Boiler houses today are a mauvais ton]. Ukrainckyj tyzhden. [Boiler houses today – this is a mevuton] [in Ukrainian].
4. Vlasiuk O. S. (2016). Socialno-ekonomichnyj rozvytok regionov Ukrainy v umovah decentralizacii vlady: vyklyky, zagrozy, novi mehanizmy [Socio-economic development of Ukraine's regions in terms of power decentralization challenges, threats, vew mechanisms]. Regionalna ekonomika [The regional economy] [in Ukrainian].
5. Naukovi dyskusiyi (2016). [The scientific discussions]. Regionalna ekonomika [The regional economy] [in Ukrainian].
6. Plachta D. (2017). Pro biudzheth uchasti [About the budget of participation]. Den [The day] [in Ukrainian].
7. Sohatska O. M. (2016) Netradytsijni ta vidnovliuvalni dzhherela energii: otsinka efektyvnosti investytsijnyh proektiv. [Unconventional and renewable energy sources: an assessment of the efficiency of investment projects] [in Ukrainian].
8. Trohliuk T. M. (2015) Terytorialni osoblyvosti vyroshchuvannia silskogospodarskoj energetychnoi syrovunu. [Territorial features of growing agricultural energy raw materials]. Ekonomichnyj forum. [Economic forum] [in Ukrainian].
9. Gargalia A. (2017) Na dahu shkoly. [On the roof of the school]. Den [The day] [in Ukrainian].

Николай Карлин. «Зеленые» финансы: территориальный аспект использования. В статье раскрыта содержание новых финансовых форм стимулирования повышения роли территориальных общин в становлении «зеленой» экономики в Украине, так как существующие финансовые формы выполнения климатических заданий, поставленных перед нашей страной в международных экологических соглашениях, пока не дают соответствующих результатов.

Ключевые слова: «зеленая» экономика, «зеленые» финансы, климатические финансы, территориальные общины, углеродный налог, «зеленый» тариф, «револьверный» кредит, «теплые» кредиты.

Mykola Karlin. «Green» Finance: Territorial Aspect of Use. The article reveals the content of new financial incentives for increasing the role of territorial communities in the formation of «green» economy in Ukraine, since the existing financial forms of the implementation of the climatic tasks set for our country in international environmental agreements do not yet produce adequate results. For this purpose, the experience of developed countries on this issue is analyzed and ways of its use in Ukraine are offered. The emphasis is on the forms of use of «green» finance used in the countries of the European Union, as our country has chosen the path of European integration. The article analyzes both the positive aspects of the use of separate components of «green» finance in Ukraine at the regional and local levels, as well as the problems existing here. First of all, it concerns the inefficient use of forest resources that contribute to the absorption of most of the greenhouse gases. It is emphasized on the necessity of the comprehensive consideration of both the central Ukrainian authorities and the territorial authorities, the requirements of the European Union environmental legislation, so that our state can receive «green» investments from it. It is stressed that the Ukrainian state has not yet created the right conditions for the territorial communities to introduce a «green» economy in their territories, so the united territorial communities try to find on their own unconventional forms of solving this problem. First of all, it concerns the use of renewable energy sources, including biowaste. The ways of improving the application of separate components of «green» finance both at the regional and local levels, primarily at the level of the united territorial communities, are grounded. The directions of improvement of cooperation with foreign investors, which would help the territorial communities of our country to attract foreign investments from private structures, as well as from international financial institutions, in particular from the Green Climate Fund and other environmental funds, are offered.

Key words: «green» economy, «green» finance, climate finance, territorial communities, «green» tariff, «revolving» credit, «warm» loans.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2017 р.

УДК 336.71:339.92

Мар'яна Щегельська – аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Аналіз прозорості структури власності комерційних банків в Україні

У статті наведено результати аналізу прозорості структури власності комерційних банків в Україні. Визначено, що непрозорі структури власності комерційних банків мають негативні наслідки: надмірні обсяги кредитування пов'язаних осіб та виведення коштів із банків через такі операції, підвищені ризики банків, що включають ризики бізнесу власника банку й пов'язаних із ним осіб, зниження ефективності та стабільності комерційних банків, низький рівень довіри до банківської системи України.

Законодавча вимога розкривати інформацію лише про власників істотної участі давала банкам підставу стверджувати, що в них немає власників істотної участі й таким чином приховувати реальних бенефіціарів. Типовою непрозорою схемою структури власності була структура з використанням офшору. У частині банків кінцевим номінальним власником є громадянин офшорної юрисдикції, пов'язаний з українським реальним власником трастовою угодою.

Під час обчислення рівня прозорості структури власності комерційних банків в Україні прозорою часткою власності вважалася така, що прямо чи опосередковано належить державі, фізичній особі або публічній компанії та дані про яку зазначені.

Результати аналізу засвідчили, що великі банки й більшість середніх мали високі рівні прозорості структури власності в той час, як у низці малих і середніх банків не був відомий жоден кінцевий власник. У динаміці рівень прозорості банківського капіталу зріс, причому різке підвищення показника спостерігаємо в другому